

УДК 336.14

О. І. Футерко

ОПТИМІЗАЦІЯ БЮДЖЕТНОГО ДЕФІЦИТУ В УМОВАХ ПЕРЕХІДНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

В статті досліджується динаміка дефіцитів зведеного та державного бюджетів України. Вказано на деякі фактори, що вплинули на тенденцію їх зміни. Проведено порівняння між плановими та фактичними показниками бюджетного дефіциту. Запропоновано можливі заходи щодо його оптимізації.

Ключові слова: дефіцит зведеного бюджету України, дефіцит державного бюджету України, сукупний державний борг, прямий державний борг, плановий дефіцит, фактичний дефіцит.

В статье исследуется динамика дефицитов сводного и государственного бюджетов Украины. Указано на некоторые факторы, которые повлияли на тенденцию их изменения. Проведено сравнение между плановыми и фактическими показателями бюджетного дефицита. Предложены возможные меры по его оптимизации.

Ключевые слова: дефицит сводного бюджета Украины, дефицит государственного бюджета Украины, совокупный государственный долг, прямой государственный долг, плановый дефицит, фактический дефицит.

The article is studying the dynamics of deficit of consolidated and state budget of Ukraine. Some factors that influenced the trend of their changes are specified. It held comparison between planned and actual performance of the budget deficit. The possible measures for its improvement proposed.

State budget deficit, consolidated budget deficit, direct public debt, planned deficit, the actual deficit.

Актуальність. Циклічний розвиток економічних систем, наявність періодів стабільності та кризових ситуацій створює тиск на процеси формування, розподілу та використання державних фінансових ресурсів. В умовах нестабільності виникає проблема забезпечення очікуваного розміру доходів для фінансування необхідних витрат, що приводить до прийняття бюджету з дефіцитом. В Україні постійна недостача державних коштів, вибір позикових джерел фінансування призвели до нарощення державного боргу і збільшення вартості його обслуговування. Негативний вплив даних факторів на економічний розвиток зумовлює необхідність оптимізації бюджетного дефіциту, що підтверджує актуальність дослідження даних питань.

Проблеми дослідження бюджетного дефіциту висвітлені в наукових працях таких вчених як В. Андрущенко, Т. Вахненко, О.Василик, Л. Гладченко, В. Кудряшов, І.Луніна, В.Опарін, К.Павлюк, Г. П'ятченко, Д.Полозенко, В.Суторміна, І.Чугунов, В.Федосов, С. Юрій. В той же час розмір та швидкість зміни бюджетного дефіциту є індикатором ефективності роботи економічної системи, що в сучасних умовах глобалізаційних процесів, циклічного розвитку економіки потребує постійного моніторингу.

Метою даної роботи є виявлення можливих шляхів щодо оптимізації бюджетного дефіциту України на основі стислого статистичного аналізу його динаміки.

Виклад основного матеріалу. Прийнято вважати, що профіцитний бюджет є ознакою економічного розвитку та сприятливої ринкової кон'юнктури, а наявність дефіциту – симптомом фінансової кризи. Але дане твердження буде повністю справедливим тільки тоді, коли держава формує бюджетну політику відповідно до циклічної теорії розвитку економічних систем, накопичуючи резерви на етапі піднесення і витрачаючи їх в періоди нестабільності.

Питання оптимізації бюджетного дефіциту варто розглядати як вибір його розміру та джерел покриття, що забезпечують виконання основних завдань державної політики, направлених на соціально-економічний розвиток країни. Згідно Маастрихтської угоди верхнім критерієм для дефіциту є 3% від ВВП, що урівноважує в порівнянні країни з різним ступенем розвитку та об'ємом бюджетних доходів і видатків.

Практика показує, що суттєва частина держав на даний момент зводить бюджет з дефіцитом як за кризових, так і стабільних умов. Якщо повернутись до періоду 2005-2006 років, то біля 10 країн Євросоюзу формували бюджет з профіцитом при загальній недостачі 1,5-2,5% для 27 учасників. В кризовий 2009 рік сукупний дефіцит ЄС перевищував 6%. Ірландія, Греція, Іспанія, Португалія, Ісландія та Великобританія мали недостачу державних ресурсів вище 10% ВВП [1]. Дефіцит Росії за 2010 рік склав 795 трлн. рублів, або 3,9% ВВП[2], США власний фінансовий рік звели з дефіцитом 1,29 трлн. дол. або більше 10% від ВВП[3], Великобританія отримала дефіцит в розмірі 10,2%, Японія – 9,6% від ВВП[4]. Беручи до уваги Білорусію, то 2003-2004 роки характеризувались наявністю дефіциту, надалі до 2010 року – профіцитний бюджет. Болгарія формувала перевищення доходів над видатками до 2009 кризового року, для Угорщини характерна недостача фінансових ресурсів. Бюджетний дефіцит Молдови також суттєво зріс в 2009 році в порівнянні з попереднім періодом.

Якщо говорити в загальному, то в кризовий період сукупний дефіцит розвинутих країн перевищував аналогічний показник держав, що розвиваються, за рахунок збільшення бюджетних видатків з метою стимулювання економіки та ліквідації негативних наслідків фінансової кризи. Дане співвідношення змінилось з 3,6% і 0,6% в 2008 до 7,7% і 3,8% в 2010 роках для розвинутих та економік, що розвиваються відповідно.

Бюджетна політика України в даній сфері характеризується відсутністю системного підходу та розбалансованістю державних фінансів. Розмір дефіциту зведеного бюджету за даними Міністерства фінансів та його динаміка наведені в таблиці 1[5,6].

Таблиця 1. Динаміка дефіциту зведеного бюджету України

Рік	Дефіцит зведеного бюджету, млн. грн.	Абсолютні зміни, млн. грн.		Темпи росту	
		ланцюгові	базисні	ланцюгові	базисні

2003	506,7	-	-	-	-
2004	11009	10502,3	10502,3	21,73	21,73
2005	7806,3	-3202,7	7299,6	0,71	15,41
2006	3700,8	-4105,5	3194,1	0,47	7,30
2007	7701,7	4000,9	7195	2,08	15,20
2008	14124,5	6422,8	13617,8	1,83	27,88
2009	37258,1	23133,6	36751,4	2,64	73,53
2010	64 684,90	27426,8	64178,2	1,74	127,66

Згідно проведених розрахунків в порівнянні із базовим 2003 роком розмір дефіциту зведеного бюджету в абсолютному вираженні зростає і дана тенденція є стабільною, не зважаючи на зміну економічної ситуації в країні. Але при цьому динаміка абсолютних та відносних змін характеризує деяку нерівномірність: до 2006 року збільшення розміру відбувалось з уповільненням, а після 2006 – з прискоренням.

2004–2006 рік є періодами економічного зростання: в 2004 році приріст ВВП в порівнянні з попереднім роком становив 12,1%, в 2006 – 7,3%, в 2007 – 7,9%. В даний період економічна система України була орієнтована на експорт, його частка в структурі ВВП на 2006 рік зросла до 46%[7]. Це зумовило сповільнення темпів росту бюджетного дефіциту, але не ліквідувало їх. Окремо варто виділити 2004 рік, який характеризувався різким нарощенням бюджетного дефіциту в розмірі 10502,3 млн. грн. після збалансованих бюджетів 2000 та 2002 років, та відносно невисокого приросту в 2003 році. Однією із причин було зростання попередньо не запланованих витрат на державне управління. Причому за 2004 рік розмір дефіциту дещо вийшов за необхідних 3% і становив 3,2% до ВВП.

В 2006 році розмір дефіциту зведеного бюджету більше, ніж в 7 разів перевищував рівень 2003 року при збільшенні ВВП у 2 рази (у фактичних цінах). Супутнім фактором є збільшення державного боргу на 1,41 млрд. дол. США, або 9,7%. При цьому варто виділити, що у 2003 та 2005 роках сума погашення заборгованості ненабагато, але все ж таки перевищувала розмір нових запозичень. Таке нарощення не є повністю обґрунтованим, оскільки суттєва частина бюджетних витрат носила споживчий характер.

За період 2007–2010 років приріст бюджетного дефіциту пришвидшується від 6 разів в 2006 до 72 разів в 2009 році в порівнянні з базою аналізу. 2007 рік характеризується зростанням ВВП у 2,7 рази (у фактичних цінах), темп росту дефіциту бюджету при цьому становить 15,2 рази в порівнянні із 2003 роком, що є негативним симптомом. Фактором впливу на зростання дефіциту в 2007 році виступило уповільнення розвитку економіки. У 2009 році причиною стала світова фінансова криза, яка, окрім зовнішнього впливу, спровокувала та підсилила внутрішні негативні фактори, що притаманні українській економіці. Спад реального ВВП становив 15,1% в порівнянні з попереднім періодом.[8] Як наслідок, найвищий абсолютний приріст дефіциту зведеного бюджету відбувся в 2010 році в розмірі 27426,8 млн. грн. За останні два роки відношення дефіциту до ВВП перевищувало встановлений критерій в розмірі 3% і становило відповідно біля 4% і 6%.

Аналогічно динамікою характеризується дефіцит державного бюджету.[5,6]

Таблиця 2. Динаміка дефіциту державного бюджету України

Рік	Дефіцит державного бюджету, млн. грн.	Абсолютні зміни, млн. грн.		Темпи росту	
		ланцюгові	базисні	ланцюгові	базисні
2003	1043,1	-	-	-	-
2004	10216,5	9173,4	9173,4	9,79	9,79
2005	7945,7	-2270,8	6902,6	0,78	7,62
2006	3776,6	-4169,1	2733,5	0,48	3,62
2007	9842,9	6066,3	8799,8	2,61	9,44
2008	12502	2659,1	11458,9	1,27	11,99
2009	35517,2	23015,2	34474,1	2,84	34,05
2010	64 265,50	28748,3	63222,40	1,81	61,61

Можна зробити висновок, що тенденція зміни дефіциту державного бюджету збігається із дефіцитом зведеного: уповільнення приросту в 2004–2006 роках і прискорення після 2006 року. Але при цьому динаміка дещо спокійніша: якщо 2006 рік надав приріст дефіциту зведеного бюджету на 630%, то недостача фінансових ресурсів державного бюджету зросла на 262%.

Аналогічно із зведеним бюджетом на етапі стабільного економічного розвитку найвищий приріст дефіциту державного бюджету в розмірі 9173,4 млн. грн. спостерігається в 2004 році. Окрім вище наведених факторів, на це вплинули висока питома вага витрат на погашення державного боргу та міжбюджетних трансфертів. Фактичні надходження від приватизації за 2004 рік вище планового рівня дали можливість профінансувати додаткові витрати, що призвело до збільшення дефіциту бюджету на 2,8 млрд. грн., що становить більше третьої частини від планового рівня. За результатами 2006 року зменшення дефіциту було досягнуто в тому числі і за рахунок отримання додаткових доходів на суму 4063,7 млн. грн. та недофінансування витратків в розмірі 3084,8 млн. грн. Спеціальний фонд бюджету сформовано з профіцитом в розмірі 1035,9 млн. грн.[9]

З 2007 року на фоні уповільнення розвитку економіки формується зростаюча тенденція бюджетного дефіциту. Згідно даних Рахункової палати на протязі 2008 року державний бюджет формувался з профіцитом, тільки за результатами грудня під впливом світової фінансової кризи отримано дефіцит загального фонду в розмірі 9652,1 млн. грн., спеціального фонду – 2850 млн. грн. Приріст державного та гарантованого державою боргу під впливом девальвації гривні та отриманого в кінці року стабілізаційного кредиту МВФ за цей період становив біля 100 млрд. грн.[10] 2009 рік завершено з дефіцитом в розмірі 3,9% ВВП, що перевищує рекомендований рівень: дефіцит загального фонду – 31691,7 млн. грн., спеціального фонду – 3825,5 млн. грн., приріст державного боргу – 96306,7 млн. грн. [11] На протязі 2010 року фінансування загального фонду з дефіцитом в розмірі 30650,7 млн. грн., та спеціального фонду з недостачею 33614,8 млн. грн. здійснювалось переважно за рахунок коротко- та середнь термінових позик, що призвело до збільшення державного боргу більш, ніж на 40%.[12] За першу половину 2011 року бюджет виконано з дефіцитом 10957 млн. грн., що становить біля 31% від граничного значення, встановленого відповідним законом. Для порівняння за аналогічний період 2010 року сума дефіциту становила 26 533,6 млн. грн., або 49% від планової величини.

До системи факторів впливу на зміну бюджетного дефіциту варто включити темпи розвитку економіки, виражені в динаміці валового внутрішнього продукту; збільшення недостачі фінансових ресурсів місцевих бюджетів, що приводить до перевищення дефіциту зведеного бюджету над державним; девальвація та ревальвація гривні, уповільнення приросту експорту. В кризовий період формується від'ємне сальдо торговельного балансу впливом падіння цін та попиту на світових ринках. Враховуючи те, що у структурі експорту товарів біля третини займають недорогоцінні метали та вироби з них, суттєвий вплив на економічну ситуацію та об'єм бюджетних доходів справляє рівень кон'юнктури на міжнародних ринках. Ще одним негативним фактором стало виведення капіталу материнськими компаніями (переважно банківськими установами) закордон. Недостатньо розвинений фінансовий ринок не дозволяє забезпечити потребу за рахунок внутрішніх джерел, що впливатиме на збереження попиту на іноземні ресурси.

На зростання бюджетного дефіциту також вплинуло прискорення інфляції, індекс якої зріс від 5,2% в 2003 до 25,2% в 2008 році. [13] Наступні періоди характеризувались нижчими темпами.

При аналізі доцільно враховувати соціальний фактор, оскільки при управлінні бюджетним дефіцитом, встановленні чи коригуванні його розміру необхідно приймати до уваги, що більша частина статей бюджетних витрат є захищеними і не підлягають зменшенню. Недостатнє фінансування викликає невдоволення населення рівнем одержаних доходів та державною політикою в даній сфері. Фактором впливу на зростаючу тенденцію стало підвищення соціальних виплат в межах 3 виборчих кампаній, які проводились в даний період.

Оптимізація джерел фінансування дефіциту повинна враховувати рівень податкового навантаження на економіку. В даному контексті існують дві точки зору. З однієї сторони не варто знижувати податки, оскільки це зменшить надходження до бюджету та здатність фінансувати захищені соціальні статті витрат. Інша сторона обґрунтовує необхідність зниження податкового навантаження, що позитивно вплине на вихід частини економіки з тіні. Як наслідок, зростання оподаткованої бази дозволить утримати рівень бюджетних доходів.

Що стосується структури витрат, то починаючи із 2006 року капітальні інвестиції за рахунок коштів державного бюджету не перевищували 7% від загального об'єму. До позитивних рис відноситься перевищення здійснених капітальних інвестицій над розміром дефіциту державного бюджету на протязі 2006-2008 років. Для прикладу, різниця між даними показниками в 2006 році становила 5828,7 млн. грн., що в 1,5 разів перевищувало бюджетний дефіцит. В 2007 році сума капітальних інвестицій становила 15077,3 млн. грн. при бюджетному дефіциті в 9842,9 млн. грн.[14] 2008 рік характеризувався питомою вагою бюджетного дефіциту в капітальних інвестиціях в розмірі 81%, тобто спостерігається спадаюча тенденція. В кризовий період співвідношення змінюється в протилежну сторону. В 2010 році відношення дефіциту державного бюджету до капітальних інвестицій становило 17%.

Приріст бюджетного дефіциту на фоні погіршення економічної ситуації та зростання державних запозичень створює потенційні загрози для девальвації національної грошової одиниці чи державного дефолту. Дана тенденція свідчить, що країна починає жити в борг, не створюючи базу для економічного зростання. Це підтверджується структурою джерел покриття, в якій переважають позикові ресурси. В 2007 році фінансування за борговими зобов'язаннями склало 40% від загального об'єму дефіциту. 2008 та 2009 роки характеризувались перевищенням більш, ніж у 2 рази над розміром фінансування недостачі державних ресурсів. За результатами 2010 року сума перевищення склала 33 334,96 млн. грн., що становило 52% від бюджетного дефіциту. [12]

Якщо взяти до уваги загальний поділ, то 2004-2005 і 2007-2008 роки характеризувались перевищенням внутрішніх запозичень над зовнішніми. Питома вага коливається від 94% в 2004 році до 69% в 2008 році. Окремо необхідно виділити практику 2006 та 2009 років, коли окрім дефіциту, що фінансувався за рахунок іноземних кредитів, розмір погашення внутрішніх позик перевищував їх залучення на 1030 млн. грн. та 9282,66 млн. грн. відповідно[2]. Тобто виникла ситуація, коли обслуговування внутрішнього боргу проводилось за рахунок зовнішніх запозичень, що підвищило залежність країни від іноземних кредиторів та створило додатковий тиск на курс національної валюти. Можливий варіант рефінансування боргу дозволить отримати позитивний ефект та зменшити суму щомісячних платежів при пролонгації боргу. При цьому необхідно враховувати короткотерміновість даного методу, необхідність повернення та об'єм витрат на обслуговування боргу відкладаються в часі. В даному контексті взяти до уваги ситуацію Японії, де загальний борг країни на кінець 2010 року за даними МВФ перевищує 220% від ВВП, але при цьому більшу частину складає внутрішня заборгованість, що суттєво знижує курсові ризики та залежність держави від іноземних кредиторів.[13]

Щодо використання зовнішніх джерел фінансування, існує думка, що воно підвищує інвестиційний потенціал економіки, оскільки внутрішні ресурси не відволікаються на викуп державних цінних паперів, залишаються в розпорядженні їхніх власників та можуть бути використані на інвестиційні цілі. Дане твердження є вірним в тому випадку, коли іноземні кредити теж направляються в інвестиційному напрямку.

Говорячи про джерела фінансування дефіциту, необхідно відзначити негативний факт наявності від'ємного результату за активними фінансовими державними операціями в кризовий період: результатом 2008 року є -15 268,65 млн. грн., 2009 року – -54 947,66 млн. грн., 2010 року – -34 428,34 млн. грн.[14,15,16]

Використання позикових ресурсів привело до нарощення державного боргу. За даними Business Insider, Україна знаходиться на 4 місці із 20 країн, яким найбільше загрожує дефолт.

В контексті розгляду оптимізації розміру бюджетного дефіциту доцільно буде звернути увагу на співвідношення між гранично допустимим та фактичним його значеннями з метою оцінки ефективності системи планування. [17].

Таблиця 3. Дефіцит державного бюджету України

Рік	Планове граничне значення, млн. грн.	Фактичне значення, млн. грн.	Відхилення
2003	2634,9	1043,1	-1591,8
2004	7420,2	10216,5	2796,3
2005	11128,9	7945,7	-3183,2
2006	13245,7	3776,6	-9469,1
2007	15715,7	9842,9	-5872,8
2008	25020,2	12502	-12518,2
2009	31563	35517,2	3954,2
2010	54095,4	64 265,50	10170,1

В більшості випадків розмір гранично допустимого дефіциту суттєво перевищує його фактичне значення, що вказує на недоліки у системі планування бюджетної політики. Суттєва різниця в зворотній бік спостерігається в період 2009-2010 років внаслідок розбалансованості економіки та світової фінансової кризи. Вона передбачає пошук додаткових, переважно достатньо дорогих в обслуговуванні джерел покриття та недофінансування окремих витрат.

Встановлення необґрунтовано високого гранично допустимого розміру залишає для держави можливість погіршення платіжної дисципліни та подальшого нарощення фактичного дефіциту поверх мінімально необхідного для покриття бюджетних витрат. До даної проблеми варто додати несвочасність прийняття Закону України „Про державний бюджет” на відповідні роки, що ускладнювало фінансування поточних видатків. Додатково така система створює можливість для неефективного або нецільового використання фінансових ресурсів.

Висновки. Динаміка бюджетного дефіциту має тенденцію до зростання, яке відбувається з нерівномірними темпами: до 2006 року з уповільненням, після – з прискоренням.

Політика управління бюджетним дефіцитом, встановлення його розмірів не має чіткої прив'язки до економічного стану держави. Нарощення бюджетного дефіциту мало місце як на етапах економічного підйому, так і в кризовий період.

Основними напрямками оптимізації бюджетного дефіциту можуть виступати:

1. Покращення системи бюджетного планування з метою підвищення точності прогнозів через використання програмно-цільового методу бюджетування, запровадження середньострокового бюджетного планування.

2. Щодо визначення бюджетного дефіциту, доцільно використовувати не тільки загальноприйнятій підхід, а і розраховувати спеціальні скореговані чи циклічні показники з метою уточнення даних. Це дасть змогу також виявити вплив окремих елементів на загальний об'єм дефіциту.

3. Спрощення податкового регулювання, адміністративних процедур та зниження податкового тиску (очікується як наслідок прийняття податкового Кодексу)

із одночасним покращенням платіжної дисципліни. Паралельно потребує ліквідації суттєва частина податкових пільг та перерозподіл питомої ваги прямих і непрямих податків.

4. Паралельно із зниженням податкового тиску необхідним є зменшення частки тіньової економіки та розширення бази оподаткування, що може бути наслідком вище наведеного.

5. Оптимізація структури державних видатків із паралельним посиленням контролю за цільовим використанням та ефективністю бюджетних ресурсів. При цьому доцільно прислухатись до думки, що державний бюджет повинен містити поділ видатків на споживчі та інвестиційні окрім загального та спеціального фондів. Ресурси можна перерозподілити на пропорційній основі.

6. Враховуючи те, що основним джерелом покриття дефіциту бюджету є позикові кошти, потребує оптимізації політика управління державним боргом в напрямку урівноваження внутрішніх та зовнішніх ресурсів та зменшення залежності від іноземних кредиторів. Варіантом дії може бути полегшення доступу на ринок облігацій державної позики юридичних та фізичних осіб. Також необхідним є забезпечення довіри до державних цінних паперів.

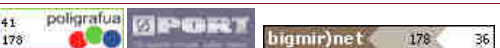
7. Що стосується приватизації, то вона відбувалась без відсутності загальної стратегії як додаткове джерело фінансових ресурсів по мірі необхідності покриття дефіциту державного бюджету. отримані кошти повинні мати цільове інвестиційне спрямування. Доцільним також є перегляд та скорочення списку підприємств, що не підлягають приватизації. Паралельно потребує підвищення ефективності діяльність державних підприємств.

8. Резервом оптимізації бюджетного дефіциту є підвищення ефективності державних операцій з цінними паперами та депозитами, результат за якими на протязі останніх трьох років був негативним. До даного напрямку можна віднести розширення ринку деривативів з метою страхування ризиків.

Література

1. Government deficit/surplus, debt and associated data [Електронний ресурс]. — European Commission. Eurostat. — Режим доступу: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=gov_dd_edpt1&lang=en
2. Минфин: дефицит бюджета России в 2010 году составил 3,9% ВВП [Електронний ресурс]. — Финансово-экономический журнал „Forbes” — Режим доступу: <http://www.forbes.ru/news/62303-minfin-defitsit-byudzheta-rossii-v-2010-godu-sostavil-39-vvp>
3. 2010 Budget Deficit Comes in Below Expectation [Електронний ресурс]. — Dailyfinance — Режим доступу: <http://www.dailyfinance.com/2010/10/15/federal-budget-deficit-below-expectations/>
4. Staying the Course on Fiscal Adjustment [Електронний ресурс]. — International Monetary Fund. — Режим доступу: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/fm/2011/02/update/fmindex.htm>
5. Статистичний щорічник України за 2009 р./ Державний комітет статистики України. — К., 2010.
6. Статистичний щорічник України за 2010 р./ Державний комітет статистики України. — К., 2011.
7. Оцінка відкритості економіки України. // Олефір В.К. — [Електронний ресурс] — Економічний вісник НТУУ «КПІ», м. Київ. - Режим доступу: economy.kpi.ua/files/files/26_kpi_2012.doc
8. Звіт про виконання Державного бюджету за 2009 рік [Електронний ресурс] — Державна казначейська служба України. Офіційний веб-сайт. — Режим доступу: <http://treasury.gov.ua/main/doccatalog/document?id=147627>
9. Висновки щодо виконання Державного бюджету України за 2006 рік. [Електронний ресурс]. — Рахункова палата України. Офіційний веб-сайт. — Режим доступу: <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/publish/article/883551>
10. Висновки щодо виконання Державного бюджету України за 2008 рік. [Електронний ресурс]. — Рахункова палата України. Офіційний веб-сайт. — Режим доступу: <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/publish/article/1462353>
11. Висновки щодо виконання Державного бюджету України за 2009 рік. [Електронний ресурс] — Рахункова палата України. Офіційний веб-сайт. — Режим доступу: <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/publish/article/16728123>
12. Висновки щодо виконання Державного бюджету України за 2010 рік. [Електронний ресурс] — Рахункова палата України. Офіційний веб-сайт. — Режим доступу: http://www.ac-rada.gov.ua/img/files/Bulet_vykonan_DBU_2010.pdf
13. Індекси споживчих цін на товари та послуги. [Електронний ресурс] — Державна служба статистики України. Офіційний веб-сайт. — Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2008/ct/cn_rik/icsR/iscR_u/isc_tp_rik_u.htm
14. Звіт про виконання Державного бюджету за 2008 рік. [Електронний ресурс] — Державна казначейська служба України. Офіційний веб-сайт. — Режим доступу: <http://treasury.gov.ua/main/doccatalog/document?id=147656>
15. Звіт про виконання Державного бюджету за 2009 рік [Електронний ресурс] — Державна казначейська служба України. Офіційний веб-сайт. — Режим доступу: <http://treasury.gov.ua/main/doccatalog/document?id=147627>
16. Звіт про виконання Державного бюджету за 2010 рік [Електронний ресурс] — Державна казначейська служба України. Офіційний веб-сайт. — Режим доступу: <http://treasury.gov.ua/main/doccatalog/document?id=147484>
17. Закони України "Про державний бюджет України" за 2003-2010 роки [Електронний ресурс] — Верховна рада України. Законодавство України. Офіційний веб-сайт. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/main>
18. Павлюк К.В. Бюджет і бюджетний процес в умовах транзитивної економіки України: Монографія. — К.: НДФІ, 2006. — 584 с.
19. Юрій С.І. Фінанси: підручник. / Сергій Ілліч Юрій, Віктор Михайлович Федосов. — К.: Знання, 2008. — 611с.
20. Чугунов І. Я. Бюджетний механізм регулювання економічного розвитку. Монографія / І. Я. Чугунов. — К.: Ніос, 2003. — 488 с.

Стаття надійшла до редакції 15.11.2011 р.



ТОВ "ДКС Центр"